

RECENZE

REVOLUČNÍ MINULOST STRANY – INSPIRUJÍCÍ ZDROJ POUČENÍ

Na okraj nového Přehledu dějin KSČ

Když byl delegátům XV. sjezdu strany rozdán jako prvním čtenářům nový Přehled dějin KSČ, byla tím korunována první etapa práce na nové učebnici dějin strany. Přehled je prvním dílem svého druhu po 15 letech. Tak jako každý výklad dějin strany je i on ideovým zrcadlem doby, v níž vznikl. Obráží se to jednak v problémech jež řeší a ve způsobu jak je řeší, jednak i v tom, že nastoluje nové a další problémy na úseku zpracování dějin strany.

Ideologická práce strany stále více potvrzuje, jak významné je marxisticko-leninské zvládnutí dějin strany pro poznávací a výchovnou činnost komunistické strany. Dějiny strany potvrzují, že prvořadý požadavek marxistické historiografie je třídní přístup ke zkoumání společenských jevů, k dějinám společnosti i k dějinám dělnického hnutí a strany samé. Společenský vývoj je zákonitý proces a může být poznán jen prostředky marxistické historiografie a ostatních společenských věd. Komunistická strana je subjektivní faktor objektivního vývoje společnosti a jako takovou je jí třeba zkoumat.

Revoluční minulost strany je významným pramenem komunistické výchovy. Je to odkaz, který musíme dále rozvíjet. Ne náhodou se stala právě revoluční minulost strany největší překážkou pravice na její cestě k uskutečnění jejich protisocialistických cílů, ne náhodou to byly právě revoluční dějiny strany, jež se snažila pravice překroutit a pošpinit. Podle poměru k revoluční minulosti strany dělila pravice na „pokrokové“ a „konzervativní“, přičemž konzervativní byl každý, kdo ctil a hájil revoluční minulost strany a pokrokový každý, kdo ji napadal, přeručoval a hanil. Proto historický XIV. sjezd strany zcela zákonitě spolu s návratem k revolučnímu odkazu historie strany postavil před marxistické historiky úkol očistit historii strany od revizionistického nánosu a deformací a podat marxistický výklad dějin strany, jenž by byl objektivním výkladem revoluční minulosti strany i inspirujícím zdrojem poučení. Historikové dostali úkol psát historii současnosti tak, aby co nejvíce pomáhala přímým účastníkům hnutí v jejich praxi socialistické výstavby.

Přehled dějin KSČ, vydaný v dubnu 1976, je prvním krokem k realizaci úkolů, jež XIV. sjezd postavil před marxistické historiky. Je to krok první, nikoli však poslední. V nadcházejícím pětiletí se bude československá marxistická historiografie muset vypořádat s významným úkolem, jehož součástí je právě vydaný Přehled — totiž se zpracováním nové učebnice dějin strany, jež by měla být hotova k 60. výročí vzniku KSČ v roce 1981. Publikovaný Přehled je pouze jakýmsi odrazíštěm v této práci — ukazuje dosažený stav na úseku bádání nad dějinami strany a současně také ukazuje, jaká rozsáhlá „bílá místa“ bude ještě třeba zpracovat, než bude možno přistoupit ke zpracování vlastní učebnice dějin strany. Vždyť celá řada témat, jež musí být nezbytně probádána před tím, než bude možno přistoupit ke zpracování učebnice, teprve čeká na své zpracování. Naše historiografie zatím nedisponuje

pracemi, jež by pokrývaly takové úseky práce strany, jako je ekonomická, agrární, kulturní a školská politika strany, chybí životopisy předních pracovníků strany, není dosud uceleně zpracována např. národnostní politika strany za socialismu. Nejsou zpracovány dějiny marxistického myšlení v naší zemi, dějiny státu a státního myšlení, dějiny ČSSR, dějiny národně osvobozenického boje, dějiny společenských věd v Československu, dějiny nekomunistických stran, dějiny Národní fronty, Revolučních odborů, mládežnického hnutí, národních výborů atd. atp.

To vše ještě čeká na zpracování, stejně jako akutní se jeví zpracování regionálních dějin strany v jednotlivých krajích a okresech, má-li budoucí učebnice poskytnout plastický obraz revolučních bojů strany na celém území státu a nikoli jen v centru. V současné době je autory Přehledu připraveno druhé doplněné vydání, jež doplní poslední kapitolu o problematiku XV. sjezdu a bude rozběhnuta v nejbližší době práce, směřující k vytyčenému cíli — nové učebnici dějin KSČ. Přehled, který je dnes k dispozici je proto třeba chápat jako ideově politický a metodický základ, jako rozšířenou osnovu budoucí učebnice. Svým určením je dnešní Přehled autory určen především jako studijní materiál pro posluchače vysokých škol a vyšších typů stranického školení. Význam studia dějin strany narůstá a nelze čekat až na zpracování a vydání nové učebnice. Je třeba si uvědomit, že zvláště po XIV. sjezdu přichází do strany nová generace členů strany (do r. 1985 bude počet v současnosti přijímaných členů strany představovat polovinu členské základny KSČ) a proto bude třeba dát možnost těmto mladým členům strany, aby se seznámili s revoluční minulostí strany. Jim je určen Přehled, pro ně, ale i pro potřeby mezinárodního komunistického hnutí, jež je stále více zainteresováno československým příkladem, je Přehled a učebnice naléhavou potřebou.

* * *

Výklad dějin strany, jak jej podává dnešní Přehled dějin KSČ a jak jej zřejmě bude podávat i budoucí učebnice dějin strany, pojednává o třech základních etapách boje dělnické třídy Československa za vítězství socialismu v naší zemi:

— první etapě, obsahující problematiku od počátku dělnického hnutí v našich zemích až do založení KSČ jsou věnovány první tři kapitoly (1.—3. kapitola),

— druhá etapa, zahrnující proces formování a zrání strany ve stranu nového typu a její cestu k převzetí moci, je zachycena v kapitole 4.—7.

— třetí etapa (kapitola 8.—11.), obsahující první ucelený výklad dějin strany v epoše socialismu. Přehled tak zahrnuje všechny hlavní etapy činnosti strany.

Pokud jde o jednotlivé etapy: v první části Přehledu, pojednávající o vývoji našeho dělnického hnutí před založením KSČ, řešili autoři znovu staronovou, ale závažnou otázku, zda totiž začít výklad dějin strany vznikem strany samotné, či zda ukázat i to, co vzniku strany předcházelo. Znovu zvítězilo gnozeologické hledisko, vycházející z toho, že vznik strany v naší zemi je uzavření předchozí významné etapy našeho dělnického hnutí a že je tudíž třeba i v učebnici dějin strany tuto etapu ukázat. Je to jistě správné řešení tohoto periodizačního problému: počáteční období našeho dělnického hnutí až do první světové války má mimořádně velkou výchovnou a osvětovou účinnost, neboť jeho výklad umožňuje ukázat rozdíly mezi sociální demokracií a komunistickou stranou. (Např. rozdíl v chápání otázky masovosti strany — zatímco sociální demokracie chápala masovost strany kvantitativně, komunistická strana ji chápe jako schopnost strany vést masy). Autoři Přehledu vycházejí ze správného poznání, že studijním dějin strany nejsou zpravidla známy mnohé termíny, s nimiž se běžně v historiografii dělnické třídy a její strany operuje (jako revizionismus, oportunistus, leninské principy apod) a proto se snaží tyto termíny již v úvodních kapitolách Přehledu vyjasnit, vysvětlit pojmový aparát, s nímž se pak v dalších částech Přehledu pracuje.

Autoři se také vypořádávají s řadou dalších problémů. Např. s tradičním problémem periodizace tohoto období — zda totiž zvolit jako periodizační mezník rok 1917, nebo rok 1918. Vychází zde z myšlenky, že v dějinách dělnického hnutí je nesporně základní periodizační mezník Velká říjnová socialistická revoluce, současně však je také třeba zvýraznit vznik československého státu. Tomu také odpovídá jejich řešení této otázky. Jiným problémem tohoto období je problém postihnouti národnostního rozříštění dělnického hnutí v našem prostoru před vznikem československého státu, postihnutí zejména značně odlišnosti českého a slovenského dělnického hnutí (např. skutečnosti, že české dělnické hnutí v Rakousku-Uhersku mělo tradičně blíže ke

Slovincům, s nimiž zasedali čeští poslanci na Říšské radě, než ke Slovákům, kteří žili v Uhrách) a také nutnost postihnout existenci významného německého dělnického hnutí v našich zemích v době rakousko-uherského státu. Autoři také v souvislosti s výkladem problematiky národnostní otázky v našich zemích v rakousko-uherské monarchii přinášíjí netradiční řešení problému tzv. státoprávního prohlášení: zatímco doposud se hodnotily spíše negativní stránky státoprávního prohlášení sociální demokracie, je dnes více akcentován internacionalistický aspekt tohoto aktu, to, že dělnická strana se postavila proti doktríně české buržoazie.

Pokud jde o postoj československé sociální demokracie k první světové válce, ukazují autoři správně, že historicky větší zodpovědnost padá na rakouskou sociální demokracii než na českou. — Nově je také řešen problém ohlasu Velké říjnové socialistické revoluce v našich zemích. Prolíná zde snaha ukázat ohlas a vliv Velké říjnové socialistické revoluce diferencovaněji, než tomu bylo doposud. Autoři ukazují na dvě etapy vlivu Velké říjnové socialistické revoluce u nás — od října 1917 do rozpadu Rakousko-Uherska, kdy VŘSR u nás působila spíše svými hesly demokratickými a protiválečnými a pak po vzniku československého státu, kdy se u nás VŘSR prosazuje stále více svou vnitřní třídní náplní.

K otázce charakteru československého státu hned po vzniku republiky autoři ukazují, že hned od samého počátku měla buržoazie hegemonii a politickou iniciativu v Československu a proto se hned od počátku jedná o buržazní stát. 14. říjen 1918 a akce socialistických stran nelze interpretovat jako socialistický pokus, ale jako doklad selhání sociální demokracie. 14. říjen 1918 také nelze ukazovat jako založení Československa, jak tomu mnohdy v minulosti v naší propagandě bylo, protože ani sociální demokracie, ani Socialistická rada nevystoupily 14. října 1918 jako revoluční subjekt. Nutno tudíž konstatovat, že československý stát vznikl za hegemonie buržoazie a tudíž jako buržazní stát. Tím se jeví jako správný akcent na rozlišování sociální demokracie před rozpadem Rakouska-Uherska a po jeho rozpadu. Až do října 1918 v československé sociální demokracii neexistovala žádná levice. Byl zde jen jakýsi náběh k jejímu vzniku v proudu kolem Bohumíra Šmerala. Autoři správně ukazují, že Velká říjnová socialistická revoluce působila u nás i v Rakousku-Uhersku velmi mocně, ale pouze živelně. Teprve od vzniku Československa působí u nás bezprostředně a přímo a prosazuje se její socialistická a třídní náplň.

V souvislosti s výkladem vzniku Komunistické strany Československa akcentují autoři Přehledu velmi silně dvě základní otázky: masovost a internacionalismus strany v okamžiku jejího vzniku. Masovost a internacionismus KSC není pouze historický problém — je to aktuální politický problém a současně i prvotní pedagogický problém v práci nad dějinami strany: jestliže byla KSC vždy masová, pak je to nesporně jevem, jenž zasluhuje historické zpracování, jež umožňuje ukázat Leninovo a Šmeralovo pojetí, Šmeralovo přecenění otázky masovosti strany. Pokud jde o aspekt internacionismu v problematice vzniku KSC, pak je zde snaha autorů ukázat československé dělnické hnutí a nikoli české a slovenské dělnické hnutí, jak tomu bylo mnohdy doposud. Tím se totiž ukazuje, že zde v našem prostoru žilo a bojovalo také německé, ukrajinské a polské dělnické hnutí a proto je v Přehledu řeč o československém dělnickém hnutí. Autoři ukazují KSC jako internacionální a to jak v jejím vztahu ke Komunistické internacionále a KSSS, tak i vnitřně, uvnitř KSC a uvnitř CSR ve vztahu jednotlivých národů a národností. Buržazní politické strany, jimž je vlastní nacionalismus, přirozeně nebyly s to překonat nacionální hranice. Naopak KSC, jež je jako každá marxistická strana nového typu stranou důsledně internacionální, zvládla díky integrující síle dělnické třídy to, co se zdálo být nepřekonatelné a čemu ani sám Šmeral nevěřil, že je možné. Akcentování internacionismu KSC již od okamžiku jejího vzniku — jak to činí Přehled — má proto velký ideově výchovný význam.

V kapitole 4.—7., zachycující druhou etapu historické cesty strany — dobu jejího marxistického vyzrání do V. sjezdu KSC a období jejího úsilí o převzetí moci v Československu (1921—1948) postupují autoři víceméně tradičním způsobem, zvláště pokud jde o základní otázky — otázky periodizace, až snad na jednu výjimku: v dosavadním výkladu dějin strany býval uváděn jako periodizační mezník rok 1933, zatímco dnes je používán periodizační mezník rok 1929—1938. Je to jistě výraz snahy autorů „zhušťovat“ starší období v dějinách strany. V této části Přehledu se nutně nabízí celá řada známých periodizačních otázek, jejichž jisté řešení Přehled podává. Zatímco Mnichov v r. 1938 je jistě ustáleným periodizačním mezníkem, vzniká otázka, zda tzv. „druhou republiku“ až do 15. března 1939 „přidat“ ještě k problematice

Mnichova, stejně jako problém vyvrcholení národně demokratické revoluce v letech 1944/1945 — zda nezačít Slovenským národním povstáním a rokem 1944 kapitolu o osvobození ČSR v r. 1945. Také v problematice Února 1948 se vyskytuje periodizační otázku, proč je období do poloviny roku 1948 ještě přifazováno k Únoru, proč zde výklad nekončí 25. únorem 1948 jako periodizačním mezníkem.

V této druhé části Přehledu vystupuje do popředí i jiný závažný metodologický problém: nakolik v dějinách KSC zobrazovat problematiku mezinárodního dělnického hnutí, jehož je KSC nedílnou součástí a nakolik zobrazovat národní dějiny, na jejichž pozadí se dějiny komunistické strany odehrávají. To je problém velice závažný — nejen z hlediska stupně zpracovanosti dějin mezinárodního dělnického hnutí a národních dějin, ale i z hlediska proporcí, jež je možno a nutno v takovém díle této otázce věnovat, aby nedošlo k vytržení dějin strany z kontextu národních dějin a z kontextu dějin světového revolučního procesu. Autoři se s tímto problémem svým způsobem vypořádávají, domnívají se však, že to zůstává i nadále jedním z nejzávažnějších metodologických, ale i pedagogických problémů další naší práce nad dějinami strany. Autoři se v textu snaží vyzvednout všechny tvůrčí prvky politiky Gottwaldova vedení strany a jejich přínosnost jak pro politiku samotné KSC, tak i pro celé mezinárodní komunistické a dělnické hnutí, ať již jde o politiku KSC v letech světové hospodářské krize, či o politiku Lidové protifašistické fronty a politiku Národní fronty.

V kapitole o národně osvobozeném boji našeho lidu a vedoucí úloze KSC v něm opustili autoři donedávna užívanou terminologii o „ilegálním ústředním výboru KSC“ a důsledně užívají termínu „ilegální ústřední vedení strany“. Je to jistě správnější. Mnoho dokumentů strany z doby nacistické okupace je podepsáno „Ústřední výbor Komunistické strany Československa“ a v dosavadní publicistice se vycházelo z toho, že od I. ilegálního ÚV KSC, který byl moskevským zahraničním vedením strany uznáván, byla vždy osobní návaznost (Zika, Molák). Slovenští soudruzi naproti tomu vždy mluvili a mluví o „ilegálním vedení KSS“, protože nikdy nebyly v podmínkách okupace žádné volby Ústředního výboru KSC. A tak jak říkáme „moskevské vedení strany“, tak bude jistě také vhodnější upřesnit terminologií a napříště — jak to důsledně činí autoři Přehledu — budeme hovořit o „ilegálním ústředním vedení strany“.

Prvořadá pozornost je v této části Přehledu poprávu věnována období přerůstání revoluce v naší zemi v letech 1945—1948. Není tomu tak jen proto, že pravice v krizovém období právě tuto kapitolu revoluční cesty strany, korunovanou slavným Únorem, nejvíce zdeformovala. Je tomu tak i proto, že toto období se dnes znovu dostává do popředí pozornosti v celém mezinárodním komunistickém hnutí. Víme, že v SSSR se připravuje asi 1200 stránkové dílo o sociálně ekonomických přeměnách v lidových demokraciích v letech 1944—1948, v mezinárodním dělnickém hnutí existuje a pracuje komise pro výzkum Velké říjnové socialistické revoluce a revolucí v lidových demokraciích atd. Otázka konkrétního přístupu dělnické třídy k moci v jednotlivých zemích je stále více v centru pozornosti a proto i uchopení moci dělnickou třídou v Československu cestou rozvlnění a přerůstání revoluce je velmi aktuálním politickým problémem, jemuž nikoli náhodou věnují autoři Přehledu takovou zaslouženou pozornost. Je známo, že pravice v krizovém období podrobila právě tuto problematiku ostré revizii, a to prostřednictvím svých tezí o specifické cestě Československa k socialismu. V rozporu se skutečností se snažila líčit léta 1945—1948 v ČSR jako období „realizovaného socialismu“, charakterizovaného pluralitním systémem politických stran a ekonomických sektorů. To byl vědomý falsifikát. KSC viděla vždy období 1945—1948 jako přechodné období. Pokud pravice o stotožnění lidové demokracie v ČSR se socialismem v sobě skrýval koncepci, jejímž přijetím by se pravici podařilo přeměnit KSC v pravicovou sociálně demokratickou stranu, snížit KSC na jednu z politických stran bez práva na vedení národa.

V souladu s usnesením aktivu československých historiků, konaném po XIV. sjezdu KSC, věnuje Přehled největší pozornost etapě socialistické výstavby Československa. Jde o první ucelený výklad dějin socialismu v naší zemi a proto autoři zde jistě neměli snadný úkol. Bylo nutno přistoupit ke zpracování celé problematiky socialistické výstavby za situace ve výzkumu této, problematiky, o níž jsme se již shora zmínili: nebylo možno opřít se o kvalitní monografické práce, které ještě neexistují, na druhé straně však bylo možno opřít výklad o stranické dokumenty, zvláště pak o dokument prosincového pléna ÚV KSC z r. 1970 „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSC“ a o materiály XIV. sjezdu strany. Před

autory stál mj. náročný úkol vypořádat se s revizionistickými deformacemi výkladu dějin socialismu, i když přirozené nebylo možno řešit všechny problémy socialistické výstavby, neboť mnohé z nich jsou teprve zkoumány, jejich hodnocení je předmětem vědeckých diskusí mezi historiky a nelze je jako nehotové přenášet do propagandy. Přesto kapitoly 8.—11. představují první přehledný, syntetizující výklad dějin socialismu v ČSSR, jenž se současně snaží zachytit tuto problematiku na celém území ČSSR.

V souvislosti s touto prací vyvstal závažný politický a metodologický problém — jak se distancovat od revizionistických deformací výkladu dějin socialismu. Je jasné, že nejde jen o slovní distancování a nejde jen o deformace jednotlivých problémů. Hlavní gnozeologický problém je v tom, že všechny otázky vývoje naší společnosti po Únoru 1948 a po roce 1956 byly v minulosti posuzovány z hlediska tzv. „nového modelu socialismu“, což znamenalo základní porušení principu historismu, neboť otázky byly vytrhávány z vnitřních a vnějších souvislostí, v nichž se u nás zvláště v 50. letech rozvíjela socialistická výstavba. V důsledku tohoto ahistorického přístupu vznikl v šedesátých letech obraz ostře kritický a negativistický, deformovaný. Hledisko „nového modelu socialismu“ vycházelo z toho, že poučným vývoj Československa přý nedostatečně respektoval národní zvláštnosti ČSR, a proto jsou specifika dřívějšími autory posuzována nekriticky, pouze pozitivně z pozic „romantického socialismu“, jsou kladena do protikladu s obecnými zákonitostmi socialistické výstavby. V rámci tohoto přístupu byla nastolena řada otázek, jež stále ještě poznamenávají výklad i metodologii současné naší historiografie, která se stále snaží pouze správně vysvětlit jednotlivé otázky, jež nastolili revizionisté. Úkol soudobé československé marxistické historiografie však zní zcela jinak: jde o prozkoumání socialistické výstavby jako celku, jako součásti historického procesu výstavby světové socialistické soustavy. Protože však stále ještě podléháme otázkám a odpovědím, jak byly nastoleny v šedesátých letech, zdá se, jakoby konfliktnost období socialistické výstavby byla jen v překonávání chyb a osobních sporů ve straně a základní otázka je nedostatečně řešena. Období po Únoru 1948 je vyvrcholením třídního boje v naší zemi. Po Únoru třídní boj z naší společnosti nemizí, dostává jen nové dimenze. Třídní boj v naší zemi po Únoru spadá v jedno s vyvrcholením třídního boje a zápasu ve světě, v celosvětovém měřítku. Jakmile se svět rozdělil na dvě soustavy, třídní boj ovlivňuje všechny procesy, vnější i vnitřní a to dává nové dimenze posuzování socialistické výstavby v každé zemi. Padesátá léta je vrcholná fáze třídního boje v naší zemi a z toho vyplývá hlavní konfliktnost tohoto období.

Lze konstatovat, že v Přehledu jsou zatím lépe zpracovány ty partie, které pojednávají o třídním boji v celosvětovém měřítku, než ty, jež postihují třídní boj v měřítku ČSSR. Propracovat tyto zůstává ještě úkolem. Oportunismus v naší společnosti i ve straně je zde správně ukázán jako nikoli jen chyba jednotlivců, ale jako sociální jev epochy.

Ve výkladu dějin socialismu v naší zemi je v Přehledu kladen důraz na základní kvalitativní změny v postavení strany po Únoru, kdy ze strany, jež byla po r. 1945 vládní stranou, se po Únoru stává jediná vládnoucí síla. V důsledku toho se přirozeně rozšiřuje okruh problémů, které strana v tomto období — na rozdíl od předchozích — řeší. Historikové tohoto období stojí před otázkou, jak celou tuto šíři problémů zařadit do výkladu. V Přehledu se vychází z tohoto rozšíření objektivního vývoje a vše je zde v únosných proporcích postiženo. Hlavní těžiště však zůstává ve výkladu činnosti strany.

Období let 1948—1962 (VIII. a IX. kapitola) představuje v Přehledu jeden celek, v němž strana koncipuje generální linii socialistické výstavby a později ji ještě upřesňuje a konkretizuje. V Přehledu je toto období rozděleno do dvou kapitol proto, že se přihlíží k mezinárodnímu rámci. To je jistě nutné, neboť jinak by nebylo možno vysvětlit základní otázky, jež mají základní význam pro politiku strany (Změny v poměru sil ve světě v polovině 50. let). Bylo nutno ukázat i na rozpornost tohoto období: na jedné straně se prosazují tendence k mírovému soužití, na druhé straně se současně prosazují tendence agresivních imperialistických sil ve světě po strnutí iniciativy na svou stranu. Ukazuje se také, že od druhé poloviny padesátých let se začíná koncipovat nová strategie antikomunismu ve světě. To u nás nebylo dostatečně pochopeno a na počátku 60. let nebyla u nás věnována dostatečná pozornost taktice „vnitřní eroze“.

Autoři Přehledu využili, co je již z dějin socialismu zpracováno: je ukázána síla generální linie IX. sjezdu KSČ v r. 1949, jež správně vystihla možnosti a potřeby

ČSR, viděla jejich souvislosti s potřebami světové socialistické soustavy a správně vyjádřila obecné zákonitosti výstavby socialismu v československých podmínkách. Výsledkem plnění této generální linie jsou úspěchy socialistické výstavby. Je správně věnována pozornost tomu, čeho bylo již v tomto období výstavby základů socialismu dosaženo a v čem se projeví přednosti socialismu. V dalším bude třeba věnovat více pozornosti i metodám, jimiž strana dosáhla výsledky socialistické výstavby. To ovšem žádá řadu monografií o práci odborů, mládežnické organizace, Národní fronty, národních výborů aj., jak jsme se již zmínili.

Uvedli jsme již, že období 1948—1962 tvoří v Přehledu celek. Nutno ovšem říci, že rok 1962 jako periodizační mezník je v dosavadních dějinách strany netradiční. Může vzniknout otázka, proč je nyní používán rok 1962 jako periodizační mezník. Autoři vycházeli asi z této úvahy: na přelomu 50. a 60. let se v ČSR uskutečnily základní sociální přeměny přechodu od kapitalismu k socialismu. Nešlo ještě přirozeně o vyřešení všech problémů přechodného období. Hodnocení výsledků socialistické výstavby, jak bylo prováděno koncem 50. let, jakoby již byly vyřešeny všechny úkoly, zdrojlo — jak známo — v následujícím období 60. let řadu chyb. Dnes víme, že historická epocha let 1948—1962 má řadu etap: vybudování základů socialismu, na něž navazuje etapa dovršení socialistické výstavby, jež tvoří přechod k výstavbě rozvinuté socialistické společnosti. Mezi XI. a XII. sjezdem dochází k vyřešení základních přeměn, na XI. sjezdu byly řešeny otázky dobudování základů socialismu, současně se však zde již také objevují snahy o přeskokování etap. Mezi historiky se i nadále vyskytují přirozené názory, že periodizační mezník je rok 1960. To nutno v další práci přezkoumat a není vyloučeno, že výzkum přivede k jiným závěrům. Vůbec je ještě nutno přezkoumat z hlediska objektivního i subjektivního vývoje řadu problémů. Např. na přelomu 50. a 60. let bylo v ČSR zlikvidováno vykořisťování člověka člověkem, koncem 50. let se dovršuje proces změny vlastnických vztahů. Obojí je však nutno ještě přezkoumat — vždyť vykořisťování člověka člověkem bylo v podstatě omezeno již dříve — už v polovině 50. let nemohli kulaci vykořisťovat otevřeně i když jako třída ještě kulactvo existovalo. Nebo pokud jde o změnu vlastnických vztahů koncem 50. let: i to je problém, neboť většina JZD, která koncem 50. let existovala, vznikla v kolektivizačním procesu v r. 1958/1959 a byla tedy družstvy zcela mladými, v nichž většina družstevníků v té době ještě viděla těžiště své obživy v záhumencích atd. To vše je třeba ještě prozkoumat, dříve než bude stanoven periodizační mezník tohoto období.

Věde těchto objektivních procesů je zde i činnost subjektu — strany. Dnes víme, že tehdejší vedení strany se na přelomu 50. a 60. let dopustilo řady nepřesností v hodnocení situace, dosažených výsledků a tedy i ve vytyčení dalších úkolů. Teprve po řadě konfliktních situací, zejména po rozpadu třetího pětiletého plánu v průběhu r. 1961 a 1962 dochází postupně k reálnější analýze stavu ekonomiky a k reálnějšímu postupu vpřed. XII. sjezd strany je moment, kdy strana nalézá reálnější stanoviska pro vytyčení linie dalšího postupu a tak skutečné upevnění základů socialismu je splněno za cenu úporného boje v průběhu 60. let.

Celý tento složitý a rozporný proces Přehled poměrně komplexně sleduje. Ve výkladu dějin socialismu v druhé polovině 60. let se mohli autoři zcela opřít o dokument „Poučení...“ a o materiály XIV. sjezdu, což také přirozeně v plné míře učinili.

Za zmínku snad stojí, jak se autoři vypořádali opět s problémem periodizačního mezníku na přelomu 60. a 70. let. Na rozdíl od zvyklostí není v Přehledu rok 1968/1969 periodizačním mezníkem, ale za periodizační mezník je zvoleno historické jednání XIV. sjezdu strany v r. 1971. Autoři tak reagují na oportunistické tvrzení o tom, že prý se v dějinách strany pravidelně opakují vnitrostraničné krize jako hlavní zákonitost dějin strany. Rok 1968/1969 byla tragická, ale přece jen epizoda v dějinách strany a skutečným mezníkem je historické jednání XIV. sjezdu strany.

* * *

Vydání nové studijní příručky Přehled dějin KSČ je významným činem politickým, pedagogickým i edičním. Zaplňuje citelnou mezeru v učebnicovém fondu k dějinám strany a umožňuje povznést na nový, vyšší stupeň výuku dějin strany ve stranickém vzdělávání i na našich vysokých školách. Posluchačům a studujícím se dostává objektivizovaného výkladu hlavních problémů z dějin strany, učitelům pak vydatného pomocníka, jenž umožní, ale i vynutí si prohloubit dále výuku dějin strany, upustit od encyklopedického přednesu a přecházet k tematickým přednáškám. Zvládnutí Přehledu

hledu studenty je samozřejmým požadavkem. V tom je její pedagogický význam.

Svou komplexností podání základních problémů, s nimiž se KSC na své více než 55leté cestě setkávala, jejich moderním marxistickým hodnocením představuje vydání Přehledu i významný politický čin. Ukazuje velmi názorně, že v novodobých dějinách našich národů a revolučního hnutí má KSC své nezastupitelné místo. Pětapadesát let jde již strana věrně a neochvějně v čele revolučního boje pracujícího lidu naší země; pod jejím vedením náš lid vybojoval vítězný zápas s buržoazií, pod jejím vedením nastoupil historickou cestu k socialismu. Svými činy, svou moudrou, principiální a prozřavou politikou, zápasem a výsledky, jichž dosáhla — tím vším získala úctu a vážnost všech pracujících, získala autoritu a stala se všeobecně uznávanou vedoucí silou naší společnosti. XV. sjezd strany názorně demonstroval vítězství leninské politiky naší strany a potvrdil správnost její politiky. O tom všem podává konkrétní historické svědectví Přehled dějin strany, který přesvědčivě, na historických faktech z dosavadní vítězné cesty strany ukazuje revoluční minulost strany jako inspirující zdroj poučení pro naši socialistickou přítomnost a budoucnost.

Proto je studium dějin strany významným nástrojem komunistické výchovy jak členů strany, tak i všech pracujících.

Milan Spičák

